

Exploatarea populară a sării

În zona Buzăului și Vrancei sunt enorme rezerve de sare plasată la suprafață și care nu au fost exploatare niciodată organizat. S-a făcut o exploatare populară care reprezintă forma cea mai veche a exploatării sării la noi, anterioară exploatării domnești, înainte chiar de formarea statului feudal, când producția era în mâna obștilor țărănești.

În această formă (populară) sarea s-a exploatat și se mai exploatează prin:

- scoaterea bulgărilor de sare din maluri - printr-o simplă îndepărtare a stratului de pamânt de la suprafață și folosind unelte comune: târnăcop, cazma, sapă, lopată, mătură, ș.a.
- folosirea apei sărate din “murători”
- folosirea “apei de leac” din gurile de “apă de leac”
- exploatarea sărăturilor.

Întreaga zonă de dealuri a Buzăului este plină de sare, cele mai cunoscute fiind zonele Lopătari, Mânzălești (unde se găsește cea mai mare peșteră din lume), Bisoca și Sări - de unde izvorăște Slănicul - afluent sărat al râului Buzău. O altă zonă este Sărata Monteoru - unde se găsesc izvoare de leac, valorificate prin amenajarea unor băi pentru tratament și ștranduri. De aici izvorăște Călmățuiul cu cursul său ascuns, sinuos și schimbător și care a creat mari zone de sărături în Câmpia Buzăului.

Datele referitoare la exploatarea sării în zona Buzăului sunt foarte rare și complet întâmplătoare. Prima știre o avem din însemnările de călătorie ale lui Francisc Sivori, (c. 1560? 1589) prieten apropiat și favorit al domnitorului Petru Cercel (1583-1585). Bucurându-se de favorurile domnului, el a obținut dreptul de a strânge veniturile din județul Buzău “*ca vămi pescării și ocne*”. Într-un timp de mai puțin de doi ani a strâns “*cam 40.000 de scunzi*”¹, sumă destul de mare pentru acele vremuri.

În zona Vrancei rezervele de sare se găsesc de la Malurile Vintileancăi până la Valea Sării, aici exploatarea s-a făcut și se face încă în mare parte dezorganizat. Statutul special de autonomie al țării Vrancei a determinat aici o exploatare locală, valorificată prin comerț cu zonele vecine. La Valea Sării exploatarea era organizată printr-o mină locală unde lucrau săpători din satele vecine. Meșteșugul s-a practicat până anul 1947².

Pentru a menține prețul la sare, încă din secolul al XVII-lea domniile încep reglementarea și limitarea exploatării populare. Aceasta, consta în introducerea sărăritului și pazei malurilor cu sare.

În județul Buzău, Rm. Sărat și fostul Saac, locuitorii aveau dreptul să taie sare numai pentru trebuințele casei lor, în schimbul unei mici contribuții numită “*sărărit*” sau “*sărăritul munților*”, percepută de “*sărari*”.

Știrile în legătură cu acest fel de exploatare sunt târzii, din a doua jumătate a sec. al XVII-lea, dar ele arată o stare de lucruri mult mai veche. Acest drept îl avea populația satească - chiar și ȣiganii - plătind în schimb darea de 44 de bani pe an. Această dare urcă în secolul următor la 66 bani³. Iată ce spune o condică din 1700 a domnitorului Constantin Brâncoveanu cunoscut pentru fiscalitatea practică “*să se scrie sărăritul pre la sate ot sud Râmnic i ot sud Buzău i ot sud Saac, care au obiceiul de dau sărărit, pentru căci sunt ei slobozi de iau sare den munții accia de sare de acolo. Deci să aibă a se scrie pre toți oamenii...au fie slu-*

jitori, au birnici, au dărăbanți, au scutelnici, au călări i pedestri, au popi diiaconi, călugări, au țigani sau măcar ce fel de om ar fi, de nume câte bani 44”.

Erau cazuri când se dădeau și scutiri: Grigore Ghica (1660-1664; 1672-1673) într-un document din 6 august 1662 - scutește 15 oameni ai Mănăstirii Unguriu (jud. Buzău) între altele și de sărărit. De asemenea, Duca Vodă (1673/1678) într-un document din 7 ianuarie 1674 și apoi Șerban Cantacuzino (1678-1688), într-un document din 11 mai 1687, iartă de “sărărit” slobozia mănăstirii Bradu (jud. Buzău), despre care zice: “*să fie în pace și slobozi de sărărie, iar sărarii să se ferească de slobozie*”. Totuși și cei scutiți erau obligați să plătească sărăritul în unele împrejurări, cum spune aceeași condică de porunci a lui Brâncoveanu și arată motivul “*pentru că fiind estimpul al treilea an, (înnoirea domniei) s-au socotit să dea cu toții și ertați și neertați*”. O poruncă domnească din 1784, vorbește despre paza malurilor cu sare care se făcea de către “*oamenii cămărașilor de ocne*” ... ca să “*nu facă risipă și să iae sare cu carul sau cu calul, afara numai din cei ce plătesc sărăritul, care sunt știuți, însa și aceea să aibă voie a lua numai cu traista, pentru trebuinței casei lor...să iae de la dâșii mielul hârșie (blana unui miel) cașul și 6 oca de lână sau câte 5 taleri de la cine nu va avea de acelea*”. Iar cine va fi prins furând “*sau cu carul sau cu calul*”, “*vitele toate să le iae de gloabă, iar pe oameni, după obicei, prin știrea dumnealor ispravnicilor să-i trimită la pedeapsa ocnei*”⁴. Un alt document din 17 februarie 1813 precizează că această plată în natură se lua “*de la mocanii cei ce sunt cu oile, după obiceiul lor*” - dovedind o stare de lucruri foarte vechi. Este clar că în vremurile vechi exploatarea populară a “*malurilor de sare*” se făcea numai pentru nevoile proprii ale membrilor obștilor țărănești și ale păstorilor. Mai târziu economia în bani și comerțul fiind în creștere, s-a născut primejdia pentru fiscul domnesc ca acest drept popular de exploatare a sării să fie folosit cu scopuri comerciale și de aici provin restricțiile amintite mai sus.

La 13 ianuarie 1830, Obșteasca Adunare emitea un ordin prin care se aducea la cunoștință ispravnicilor din județe că vămile și ocoalele din Principate au fost luate în arendă și era fixat prețul exploatarei sării la “*7 lei suta de oca, la gura ocnei, fiind liber, să cumpere oricine*”. Măsurile numeroase luate de domnie nu au împiedicat furtul de sare care este frecvent consemnat de documente și anume într-un document din 1831, 4 august, - vătaful Plaiului Pârscov înștiința isprăvnicia de Buzău despre atacul dat de locuitorii din plaiul despre Buzău (Bâsca Rosiliei, Beceni, Nehoiașu, Nehoiu, Valea Boului și Muscelul) înarmați cu topoare și sape la Malul Sării - Înfundata și despre luarea cu forța a unei cantități mari de sare⁵. Un document din 9 mai 1867, arată că Procuratura buzoiană primește copia raportului îngrijitorului de la localitățile sărate despre furtișagul de sare de la Bisoca, raport ce implică locuitorii din Vintilă-Vodă⁶.

O mulțime de documente vorbesc despre astfel de furturi (la 12 noiembrie 1868 la Bisoca, 1881 la Sărulești, 1894 la Nehoiu, 1910 la Trestia, ș.a.) fapte ușor de realizat, întrucât scoaterea sării de o calitate superioară se făcea foarte ușor. Extinderea comerțului prin sistemele de prăvălii și mai târziu magazine au redus exploatarea sării din maluri preferându-se sarea pisată, dat fiind prețul ei destul de scăzut. În vremurile de restriște (cele două războaie mondiale), când comerțul era tot mai greoi, oamenii s-au întors la vechile metode de scoatere a sării. Exploatarea populară a sării se practică și astăzi. Bulgării de sare scoși cu târnăcopul, toporul sau cazmaua din malurile de sare sunt folosiți la hrana animalelor sau pregătirea furajelor. Apa din murători este folosită pentru prepararea murăturilor (pătlăgele, varză, fructe) pentru iarnă; pentru prepararea brânzei, pentru săratul cărnii sau pentru prepararea hranei zilnice. În fiecare localitate există rețete precise de folosire a apei sărate în funcție de salinitate. De exemplu la :

- Beciu (com. Scorțoasa) - izvorul se găsește în mijlocul satului, raportul este - o galeată de saramură la 2 găleți de apă dulce - pentru muratul verzei și pentru murături (informator Nicolae Manea- 73 ani)

- la Chilii (comuna Chilii) - groapa se găsește la 250 m de sat, lângă șosea - raportul este de o găleată cu saramură la o găleată cu apă dulce la murături și varză “după gust” (informator Răduță Dumitru - 55 ani și Bălan Stana - 62 ani)

- La Muscel (com. Pătârlagele), pentru prepararea murăturilor raportul este de 2 la 3. Pentru prepararea cărnii la Crăciun se folosește numai saramură și sunt necesare 3-4 zile de păstrare a cărnii în saramură (informator Dumitru Victor - 68 ani)

- Malul Alb (com. Pătârlagele), pentru murături și varză se folosește raportul de 1 la 6 iar pentru săratul cărnii o zi ținut la saramură este suficient (informator Dumitru Victor - 68 ani)

Sfârlacul (sarea cu pământ) este folosită la săratul apei din jgheaburile pentru vite - această metodă este practică mai ales de neputincioși (bătrâni și bolnavi - informator Vasile Stan - 72 ani)

“Apa de leac” care se găsește în gropile urât mirositoare ce nu scad niciodată - are un procent mare de sare, sulf și oxizi de fier. Efectul ei terapeutic este binecunoscut și practicat din vechime. Tratamentul constă în băi cu apă caldă sau rece având efect asupra reumatismului, rănilor deschise, cicatricilor, hemoroizilor, ulcerării, mătreață, ș.a. În afara localnicilor tratamentul (în general de 2 săptămâni), este făcut și de rudele, prietenii și persoane care în timp s-au convins de eficacitatea lui (informator Mitoc Dumitra - 61 ani - Muscel și Nica Dumitru - 57 ani - Colți). Condițiile rudimentare în care se practică băile (în căzi sau butoaie), distanța mare de localitate a acestor gropi, apoi depărtarea de oraș și de șosele, fac ca folosirea apei de leac să fie puțin cunoscută, iar tratamentul să rămână într-o formă rudimentară.

Problema “sării și a sărăritului” - printr-o analiză complexă, aruncă o nouă lumină asupra istoriei noastre sociale, economice și politice⁷.

Doina Ciobanu

Note

1. ****Călători străini despre țările române*, vol. III, 1971, p. 28

2. Informator Moș Nemuț - 90 ani fost săpător în mină

3. **Aurora Ilieș**, *Știri în legătură cu exploatarea sării în Țara Românească până în veacul al XVIII-lea*, în *Studii și materiale de Istorie Medie*, vol. I, 1956, p. 155-194

4. **Aurora Ilieș**, op. cit., p. 155-197

5. Arhivele Statului București, *Documente privind exploatarea sării în Țara Românească, 1800-1850*, vol. Doc. 353, p. 487

6. Arhivele Statului Buzău, dosar 221/1867

7. **Doina Ciobanu**, *Exploatarea sării în perioada marilor migrații (sec. I-XIII e.n.) în spațiul Carpato-Dunărean*, Buzău 2002, p. 87-123